

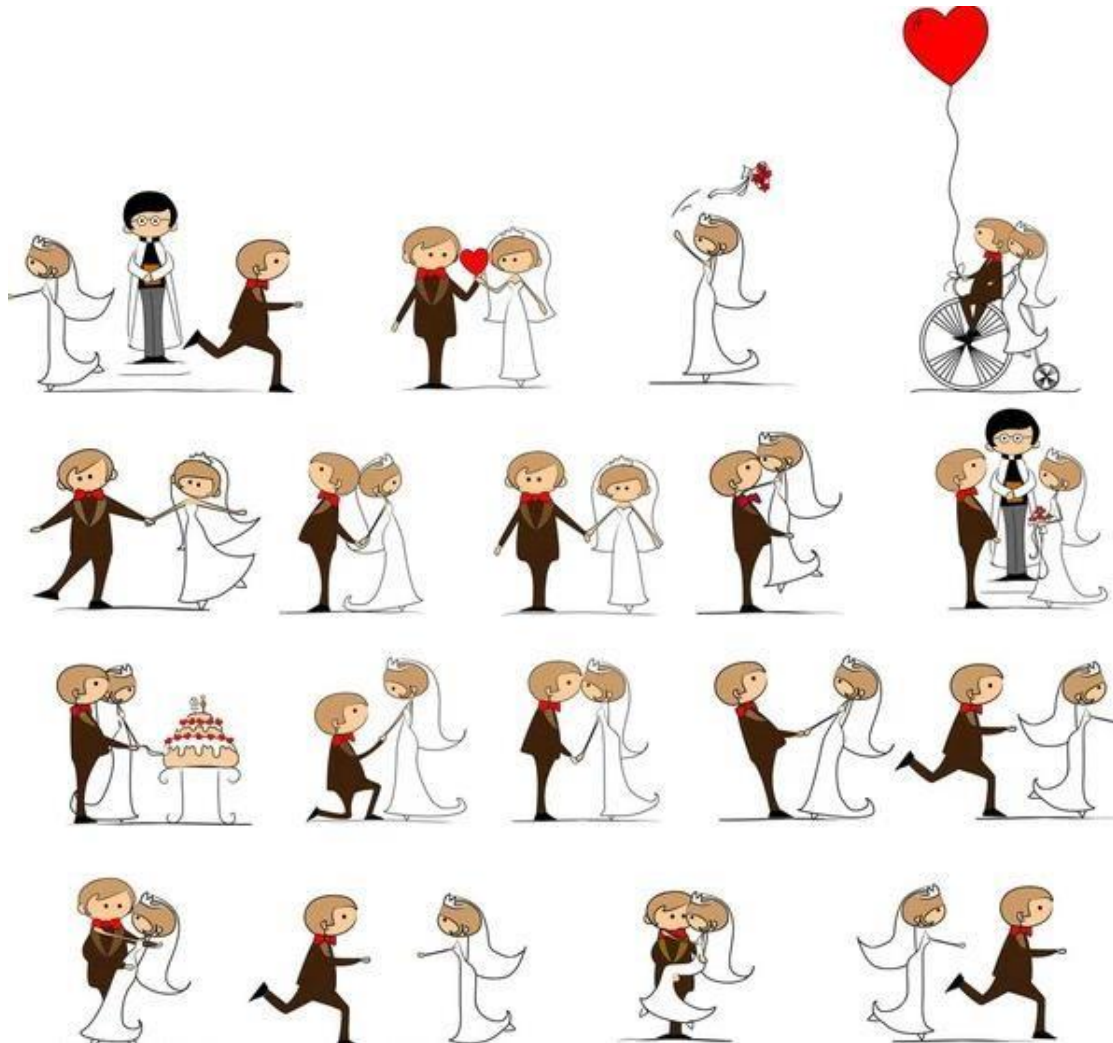
ΕΠΑΛ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

ΥΠ.ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ .ΚΩΛΕΤΣΗ ΑΝ

ΤΜΗΜΑ Α3

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΓΑΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Τα έθιμα του γάμου

1. ΓΕΝΙΚΑ

Παλαιότερα, αλλά και σήμερα ακόμα, ήταν και είναι γενική πεποίθηση πως προορισμός του κάθε ανθρώπου είναι ο γάμος και η δημιουργία οικογένειας. Σε κάθε ελληνικό τόπο, λοιπόν, ο γάμος κατέχει εξέχουσα θέση και τα έθιμα που σχετίζονται με το γεγονός αυτό είναι ποικίλα. Λέξεις όπως προξενιό, προικοσύμφωνο, αρραβώνας, νυφοστόλι, γλέντι, παρθενιά, είναι γνωστές σε όλους. Όλα αυτά έχουν πολλές ομοιότητες, αλλά κρύβουν και διαφορές οι οποίες συνθέτουν την ιδιαιτερότητα του κάθε τόπου.

1. Τσιγγάνικος Γαμος (Ντοβα Α.- Μπεκου Ε.- Μπεκου Ν- Πανοπούλου Ε.)

Ένα ζευγάρι τσιγγάνων που αποφασίζουν να παντρευτούν πρέπει να περάσουν από δύο φάσεις: πρώτα, η αναφορά και μετά ο ίδιος ο γάμος. Το αίτημα είναι το αίτημα για ένα χέρι προς το τσιγγάνικο κορίτσι και ξεκινά με το χειροκρότημα ή το αίτημα για ένα χέρι, κάτι που λαμβάνει χώρα μεταξύ του ζευγαριού. Εάν όλα πάνε όπως αναμενόταν, η έγκριση πρέπει να γίνει επίσημη και να κοινοποιηθεί στην οικογένεια μέσω της αναφοράς.

Μόλις ανακοινωθεί σε ολόκληρη την ομάδα, ο γάμος θα οργανωθεί, κάτι που θα εξαρτηθεί από τα οικονομικά μέσα των οικογενειών που εμπλέκονται. Ωστόσο, οι γάμοι είναι η κύρια κοινωνική τελετή που γιορτάζεται στην κοινότητα των τσιγγάνων, οπότε συνήθως πραγματοποιούνται με μεγάλο τρόπο. Οι τσιγγάνοι γάμοι γίνονται από τον ευαγγελιστή ή την Καθολική τελετή το πρωί. Επιπλέον, σύμφωνα με την παράδοση των τσιγγάνων, και τα δύο μέλη του ζευγαριού πρέπει να φτάσουν παρθένες στο γάμο, κάτι που είναι γνωστό ως **καθαρότητα**.

Ωστόσο, οι περισσότερες κοινότητες μη-τσιγγάνων θεωρούν ότι οι άνδρες έχουν την ελευθερία να επιλέξουν εάν θέλουν να διατηρήσουν την καθαρότητά τους μέχρι το γάμο ή όχι, οπότε ανεξάρτητα από την προσωπική τους επιλογή, θα γίνει σεβαστή. Αυτό δεν ισχύει στην περίπτωση γυναικών, οι οποίες δεν μπορούν να παντρευτούν εάν δεν είναι παρθένα, εκτός εάν ένας άγαμος άντρας θέλει να «συναντηθεί» μαζί της, όπως λέει η παράδοση των τσιγγάνων.

Ας δούμε το «τσιγγάνικο γάμο» από την αρχή λοιπόν.

«Οι Τσιγγάνοι κάνουν το «δικό» τους γάμο και ύστερα στεφανώνονται, αν θέλουν βέβαια. Γάμοι γίνονται συχνά ανάμεσα σε συγγενείς, ακόμα και ανάμεσα σε πρώτα ξαδέρφια. Όλα όμως κανονίζονται απ' τους γονείς. Μια τσιγγάνα εξηγεί την όλη διαδικασία κατά την οποία ζητείται μια νύφη και πώς γίνεται η συμφωνία του γάμου: «Που γύριζα έλεγα σε μια "Θα σε κάνω νύφη" και η μάνα της έλεγε "Συμπέθερα, συμπέθερε, πόσα θα μου δώσεις να την πάρεις;". Εγώ έλεγα " Εμείς δεν δίνουμε, παίρνουμε. Δεν αγοράζουμε τις νύφες." Κι άμα είναι όμορφη ζητάνε πολλά, δύο, τρία, τέσσερα εκατομμύρια. Δηλαδή τα παίρνει ο πατέρας, η μάνα του κοριτσιού. Δεν παίρνει τίποτα το κορίτσι. Κι άμα την κλέβει (ο γαμπρός) ζητάει μετά τα διπλά. Αφού δε τη ζήτησε. "Άμα τη ζήτηγες, θα σου έλεγα ένα εκατομμύριο, αφού την έκλεψες, ζητάω δέκα εκατομμύρια". Άμα δεν του τα δώσει (ο γαμπρός στον πατέρα της νύφης), θα την πάρει πίσω (ο πατέρας), ακόμη κι αν έχουν σχέση, και θα την πάρει άλλος. Αυτός που θα την πάρει ξέρει ότι ήταν παντρεμένη, θα δώσει και τα λεφτά» Το κορίτσι ανήκει στον πατέρα και μεταβιβάζεται στον σύζυγο.

Μετά τον γάμο η νύφη ζει στο σπίτι του γαμπρού και βρίσκεται υπό το άγρυπνο μάτι της πεθεράς, στην οποία οφείλει απόλυτο σεβασμό. Μόλις όμως μια τσιγγάνα γεννήσει, παίρνει αξία και αποδεσμεύεται απ' την πεθερά. Αποκτά κύρος στην κοινότητα και μέσα στο σπίτι της αυτή έχει τον πρώτο λόγο, ακόμα και στα οικονομικά και στη δουλειά του άντρα της. Οι Τσιγγάνοι μπορεί να μην έχουν καθόλου χρήματα, μπορεί να ζουν με την επαιτεία, να στερούνται τις στοιχειώδεις

ανέσεις, να περπατούν ξυπόλυτοι, αλλά κοσμήματα χρυσά θα έχουν πάντα. Είναι τα δώρα που τους χάρισαν οι δικοί τους σαν ένα σύμβολο αγάπης και αποδοχής, πάντα θα θυμίζουν στο νεαρό άτομο που τα φορά το πρόσωπο που του τα χάρισε. Χωρίς τα κοσμήματά του ένας Τσιγγάνος είναι «γυμνός», αποξενωμένος, γι' αυτό και τα φοράει πάντα, ακόμα και στη δουλειά του.

Η επίδειξη της «παρθενιάς» μετά την πρώτη νύχτα του γάμου δεν γίνεται πάντα με τον ίδιο τρόπο, δηλαδή με την επίδειξη του σεντονιού ανοιχτό μπροστά στους προσκεκλημένους. Για παράδειγμα, σε γάμο Τσιγγάνων ρουμανικής καταγωγής, κάπου στην Ελλάδα, η νύφη κρατάει στα χέρια της ένα πανέρι και μέσα έχει το ματωμένο σεντόνι και κόκκινα λουλούδια. Πρώτος πλησιάζει ο πατέρας του γαμπρού και της φιλά το χέρι τιμώντας την για την αγνότητά της. Στα συνέχεια οι καλεσμένοι πλησιάζουν ένας ένας, βλέπουν την «παρθενιά» και δίνουν κάποιο χρηματικό ποσό. Εκείνη τους δίνει σε ανταπόδοση ένα απ' τα κόκκινα λουλούδια και δίπλα της μια συγγενής προσφέρει στους καλεσμένους ένα ποτήρι «κόκκινο ούζο». Το ποτό αυτό το φτιάχνουν οι ίδιοι προσθέτοντας σε κοινό ούζο κόκκινο χρώμα και ζάχαρη...».

2. Βλαχικός γαμος (Μπουργαζας Παναγιωτης)

Ο αρραβώνας είχε ιδιαίτερη σημασία στην κοινωνική ζωή των Βλάχων. Μέσα στις κλειστές κοινωνικές δομές, όπου η προσωπική ζωή της γυναίκας ήταν σχεδόν ανύπαρκτη, το προξενιό ήταν κάτι παραπάνω από αναγκαιότητα. Τα συνοικέσια των Βλάχων γίνονταν κυρίως με **προξενιό**. Σπάνια παντρεύονταν οι Βλάχοι από ανάγκη. Τον κύριο λόγο είχε ο πατέρας ή ο στενός συγγενής της κοπέλας, στον οποίο έκαναν προτάσεις ή μεσολαβούσαν οι διάφορες **προξενήτρες** ή **προξενητάδες**. Πήγαιναν, συνήθως, μετά τη δύση του ήλιου, πάντα με κάποιες προφάσεις, κάθονταν κοντά στο τζάκι, που έκαιγε συχνά και το καλοκαίρι στο βουνό και ανακάτευαν τα κάρβουνα. Ήταν ο πιο συνηθισμένος τρόπος να δείξει μια προξενήτρα το σκοπό της επίσκεψής της και να ανοίξει σχετική συζήτηση

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

= στόλισμα της νύφης

Στον οντά της η νύφη κάθεται στο παραθύρι της και δεκαπέντε με είκοσι φιλενάδες της τη στολίζουν. Πρώτα τη χτενίζουν και πλέκουν τα μαλλιά της κοτσίδες και ύστερα της φορούν το γιλέκο και το νυφικό της, το φλωράτο και γαϊτανοκεντημένο και την ομορφοπλουμισμένη ποδιά της. Στους ώμους της ρίχνουν τον «αρραβώνα», δηλαδή το λαχούρι μαντήλι με το οποίο ήταν σκεπασμένη η κουλούρα και τα δώρα που της έφερε η κουνιάδα της. Τέλος ένας αδερφός ή ξάδερφός της, της βάζει το μαύρο τσεμπέρι στα μαλλιά της και μετά κάποια έμπειρη κοπέλα ή γυναίκα το στερεώνει με καρφίτσες και φλουριά και με ιδιαίτερη τέχνη για να μην της φύγει.

ΤΟ ΣΤΟΛΙΣΜΑ ΤΗΣ ΝΥΦΗΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΦΙΛΕΝΑΔΕΣ ΤΗΣ. (ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΒΛΑΧΙΚΟΥ ΓΑΜΟΥ ΑΠΟ ΣΥΛΛΟΓΟ ΒΛΑΧΩΝ ΒΕΡΟΙΑΣ)

Στο μαντήλι καρφισώνουν και τη σκέπη για να καλύπτει το πρόσωπό της όταν θα την πάρουν για τα στέφανα. Τη νυφική στολή πληρώνει στο ράφτη ο πατέρας της νύφης. Κι ο γαμπρός, αν έχει τη δυνατότητα, ράβει ένα φουστάνι στη νύφη που θα το φορέσει τη Δευτέρα, όταν θα πάει στη βρύση για νερό. Κατά την τελετή του νυφοστολισματος, όλες οι φιλενάδες της τραγουδούν συγκινητικά τραγούδια, που περιγράφουν το στόλισμα και λένε για τη δυσκολία του αποχωρισμού της νύφης από τους δικούς της. Απαγορεύεται να τη δουν οι άντρες και οι νέοι. Σε μια γωνιά κάθεται η μάνα της νύφης ντυμένη κι αυτή με την παραδοσιακή φορεσιά. Στο μεταξύ αρχίζουν κι έρχονται οι γυναίκες απ' όλο σχεδόν το χωριό για ευχές και το «κέρασμα». Το κέρασμα είναι τα λεφτά. Πιάνουν το χέρι της νύφης και εκείνη, με τη σειρά της, από σεβασμό και εκτίμηση, φιλάει το χέρι των γυναικών που την κερνούν. Τα λεφτά η νύφη τα δίνει αμέσως στη μάνα της, η οποία τα βάζει στο μαξιλάρι. Οι ευχές είναι εγκάρδιες : – «σε κερνώ απ' την καρδιά μου». – «στ' άσπρα να σε δω». Δίπλα από τη μάνα της νύφης κάθεται ένα παιδί, συνήθως αγόρι, και γράφει το ονοματεπώνυμο ξεχωριστά κάθε γυναίκας, που έρχεται για κέρασμα και το αντίστοιχο ποσό

-Στο σπίτι του γαμπρού

Οι φίλοι του γαμπρού με τα αδέρφια και τα ξαδέρφια του, πηγαίνουν να πάρουν τον κουμπάρο, το νουνό, από το σπίτι του με κλαρίνα και βιολιά. (Η σχέση του νουνού με το γαμπρό, η κουμπαριά, αρχίζει με τη βάφτιση. Ο

νουνός είναι ο πνευματικός πατέρας του κουμπάρου και με τη στέψη η σχέση γίνεται στενότερη και συνεχίζεται με τη βάφτιση των παιδιών του γαμπρού). Στο γάμο ο νουνός έχει τον πρώτο λόγο και το «βέτο» κι αυτός φροντίζει για την αρμονική διεξαγωγή του γάμου. Αυτός ορίζει και τη σειρά στο χορό και χορεύει πρώτος με τη νουνά στο χορό μετά τα στέφανα. Φέρνει κανίσκι στο γάμο, δηλαδή ψητό σφαχτό, στολισμένο με λουλούδια και βασιλικό και μια νταμπζάνα κόκκινο κρασί. Ίδιο κανίσκι φέρνει και ο μπράτιμος (ο καλύτερος φίλος του γαμπρού από τα παιδικά του χρόνια, που στο γάμο γίνεται αδερφός του, βλάμης). Όλοι μαζί, κουμπάρος και παρακούμπαραι, γυρίζουν στο σπίτι του γαμπρού για να τον ξυρίσουν.

– Η έξοδος της νύφης από το σπίτι:

Ο μπράτιμος πηγαίνει στον οντά, που βρίσκεται η νύφη στολισμένη για να της φορέσει τα ποδήματα. Η νύφη όμως «κλωτσάει» τα παπούτσια κι έτσι ο μπράτιμος καταφεύγει στη μέθοδο της δωροδοκίας : μόλις την κερνάει τότε δέχεται να τα φορέσει. Όλα πια είναι έτοιμα για τον αποχαιρετισμό της νύφης, το συγκινητικότερο σημείο του γάμου. Η νύφη θ' αφήσει τα πατρικά της και θα πάει σ' ένα σπίτι ολότελα ξένο γι' αυτήν. Αρχίζουν οι γυναίκες να τραγουδούν και να το λένε σα μοιρολόγι:

*«- έβγα κόρη στην αυλή σου
– για κοντοκαρτερείτε να πατώ στη σκάλα,
να ριχτώ στη σέλα
ν' αποχαιρετήσω τον καλό πατέρα,
την καλή μου μάνα, τα καλά αδερφάκια,
τα καλά ξαδέρφια».*

ΟΙ ΣΥΜΠΕΘΕΡΟΙ ΠΑΙΡΝΟΥΝ ΤΗ ΝΥΦΗ – ΣΑΜΑΡΙΝΑ (1911)

Η νύφη συγκινείται όταν την αποχαιρετάει το σόι και την κερνάει. Στο τέλος, κλωτσάει ένα λαγήνι με κρασί κι η μάνα της βάζει στην τσέπη της μια κλειδαριά ανοιχτή, που θα την κλείσει το βράδυ, όταν πλαγιάσει «για να είναι κλειστά τα στόματα του κόσμου» και θα την καταχωνιάσει στον πάτο της κασέλας. Τη νύφη παίρνουν από το χέρι ο πατέρας της και ο θεός της. Στο μεταξύ, ορισμένοι συγγενείς της φορτώνουν σε τρία άλογα τα προικιά της, δηλαδή το μάλλινο σπιτικό ρουχισμό της, που βρίσκεται σε μπαούλα, πάνω στα οποία ρίχνουν μπαντανιές, φλοκάτες και διάφορα εντυπωσιακά παραδοσιακά είδη, κουβέρτες, μαξιλάρια. Από το καπίστρι των αλόγων δένουν ένα άσπρο μαντήλι. Όλοι μαζί, νύφη, γαμπρός, κουμπάρος και συγγενείς παίρνουν το δρόμο για την εκκλησία. Μπροστά πηγαίνουν οι μουσικοί και οι τραγουδιστές. Στο δρόμο, δεξιά και αριστερά, περιμένουν όλοι σχεδόν οι κάτοικοι του χωριού, οι οποίοι ακολουθούν κι εκείνοι μετά τη γαμήλια πομπή στην εκκλησία.

Μπροστά πηγαίνει ο ταϊφάς του γαμπρού και πίσω της νύφης. Ο νουνός και η νουνά με τη λαμπάδα και τα στέφανα προπορεύονται, ενώ ο γαμπρός και ο μπράτιμος μένουν τελευταίοι. Αντίθετα η νύφη πηγαίνει μπροστά και πίσω της τραγουδώντας ακολουθεί το ταϊφάς της. Περπατάει «ανάρια ανάρια», που λέει και το τραγούδι, ίσια σα λαμπάδα, χαμηλοβλεπούσα και με τα χέρια σταυρωμένα στο ζωνάρι της. Όπου βλέπει πολύ κόσμο συγκεντρωμένο, γυρίζει

και κάνει τρεις μετάνοιες. Στην αυλόπορτα της εκκλησίας, η νύφη κάνει τρεις μετάνοιες στο νουνό και στη νουνά πρώτα, και ύστερα στον πεθερό και την πεθερά της. Και οι τέσσερις την κερνούν. Η πεθερά της βάζει στην αγκαλιά ένα μικρό αγόρι από το σόι «για να κάνει η νύφη αγόρι». Η νύφη το κρατά για λίγο στην αγκαλιά της, το φιλά τρεις φορές και του δίνει τρεις φορές να πιει κρασί από ένα λαγήνι. Προτού μπει στην εκκλησία κάνει επίσης τρεις μετάνοιες στην πόρτα και μετά αυτοί που την κρατούν, την παραδίδουν στο γαμπρό και στον μπράτιμο. Εκείνοι την πηγαίνουν στο κέντρο του ναού, όπου τους περιμένει

ο παπάς για να τους στεφανώσει

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Το μυστήριο του γάμου γίνεται σύμφωνα με το τυπικό της Ορθόδοξης Ανατολικής Εκκλησίας. Όταν μπαίνουν όλοι στην Εκκλησία, στέκονται μπροστά σ' ένα τραπέζι, που βρίσκεται στο μέσο του ναού και πάνω σ' αυτό βρίσκονται το Ευαγγέλιο, τα στέφανα, η κουλούρα που έφερε ο νουνός και από την οποία

έχουν κοπεί τρία μικρά κομμάτια, επίσης τα δαχτυλίδια και ένα ποτήρι κρασί. Μπροστά από το τραπέζι στέκονται ο γαμπρός με τη νύφη στα αριστερά του. Ακριβώς πίσω τους ο νουνός. Η νουνά αριστερά της νύφης και δίπλα τους ένα παιδί με δίσκο. Μόλις ο παπάς αρχίσει την πρώτη δέηση, κάθε φίλος του γαμπρού πρέπει να ακουμπήσει στο βιβλίο μια ή δυο πεντάρες. Όταν τελειώσει

η δέηση, ο παπάς παίρνει τις τέσσερις λαμπάδες, τις ανάβει και τις δίνει μια στο γαμπρό, μία στη νύφη και δύο στο νουνό. Ακολουθεί η αλλαγή των δαχτυλιδιών και των στεφάνων. Γυρίζουν γύρω από το τραπέζι τρεις φορές με το νουνό να τους ακολουθεί. Στο μεταξύ οι παρόντες γεμίζουν με γλυκά

(κουφέτα) και ρύζι, που βρίσκονται στο δίσκο του παιδιού και ραίνουν το ζευγάρι. Στο τέλος του μυστηρίου ο πεθερός και η πεθερά της νύφης αρχικά, πλησιάζουν το ζευγάρι και το φιλούν πρώτα στο μέτωπο και ύστερα στα μάγουλα. Η νύφη τους φιλά το δεξί χέρι και της δίνουν ένα

Η ΝΥΦΗ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΓΑΜΠΡΟΥ ΜΕΤΑ ΤΑ ΣΤΕΦΑΝΑ – ΣΑΜΑΡΙΝΑ
(1911)

νόμισμα μικρό. Στη συνέχεια χαιρετούν οι γονείς της, οι λοιποί συγγενείς και οι φίλοι. Μετά την ολοκλήρωση της τελετής, οι νεόνυμφοι βγαίνουν από την εκκλησία. Οι οργανοπαίχτες, που περίμεναν στην αυλή, αρχίζουν ξανά τη

μουσική και τα τραγούδια. Η επιστροφή από την εκκλησία στο σπίτι του γαμπρού δε γίνεται από τον ίδιο δρόμο, που είχε περάσει η νύφη πηγαίνοντας

για τη στέψη. Έτσι, μπροστά τα όργανα παίζοντας και πίσω σχεδόν όλο το χωριό, χορεύοντας και τραγουδώντας, πηγαίνουν στο σπίτι του γαμπρού. Στα μισά του δρόμου, αλλάζουν το συμπεθεριό, δηλαδή γίνεται η τελετή της «παράδοσης και της παραλαβής». Τα χέρια της νύφης τώρα τα κρατούν ο πατέρας και ο θείος του γαμπρού. Ο πατέρας του γαμπρού δίνει στο συμπέθερό του χρήματα, ως ένδειξη ευγνωμοσύνης.

Η ΝΥΦΗ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΓΑΜΠΡΟΥ

Η νύφη φτάνει στο νέο της σπίτι. Τότε λένε το ακόλουθο τραγούδι:

*«έβγα κυρά και πεθερά,
για να δεχθείς την πέρδικα,
για να δεχθείς την πέρδικα
που περπατεί λεβέντικα.
Για ιδέστε την, για ιδέστε την,
ήλιο, φεγγάρι πέστε την.
Για ιδέστε την πως περπατεί,*

σαν άγγελος με το σπαθί.
Αυτού που ζύγωσες να μπεις,
ήλιος, φεγγάρι θα φανείς.
Έβγα κυρά και πεθερά,
για να δεχθείς την πέρδικα,
για να τη βάλεις στο κλουβί,
σαν το πουλί να κελαϊδεί».

Εκεί, στο νέο της σπίτι, στην πόρτα, τη νύφη περιμένει η πεθερά (που έφυγε από την εκκλησία νωρίτερα) με μια ποδιά, δύο πόρπες για ζώνη, ένα άσπρο μαντήλι στο κεφάλι και με ένα πιάτο (τάσι) γεμάτο από αχλάδια, σταφίδα, μήλα, κ.λπ και ένα κουταλάκι με βούτυρο, τα οποία τα δίνει στη νύφη για να «σταυρώσει» την πόρτα στο πάνω μέρος. Χαρακτηριστικό είναι το τραγουδάκι:

«έμπα νύφη στο κελάρι
πάρε μήλο, πάρε ρόιδο,
να δροσίσεις την πεθερά σου,
να δροσίσεις τον πεθερό σου,
αντραδέρφ' αντροξαδέρφια.
Σπείρε ρύζι να ριζώσεις
και κριθάρι να φυτρώσεις».

Αμέσως η νύφη αρχίζει να πετάει σταυρωτά πίσω της τα φρούτα και οι συγκεντρωμένοι εκεί, απλώνουν τα χέρια τους για να πιάσουν κάτι απ' αυτά που πετάει η νύφη. Το σπουδαιότερο για όλους είναι να πιάσουν το πιάτο που πετάει τελευταίο. Για το λόγο αυτό όλοι, κυρίως οι νέοι, όταν πετάει το πιάτο η νύφη, πηδούν όσο το δυνατόν ψηλότερα. Όποιος πιάσει το τάσι θεωρείται παλικαράς.

Η νύφη μπαίνει στο καινούριο σπίτι με το δεξί πόδι και προχωράει προς την πεθερά της, που είναι ήδηθεν μουτρωμένη. Η νύφη την προσκυνά τρεις φορές

και έπειτα φιλιούνται. Έπειτα προχωράει σε ένα διάδρομο με λευκά υφαντά και πηγαίνει και χτυπάει τρεις φορές το τζάκι. Αυτό σημαίνει ότι θα ζει και θα μένει στο σπίτι της και ότι δε θα είναι τριγυρίστρα. Η πεθερά κρατάει στο χέρι της

λουκούμι, το οποίο δαγκώνει η ίδια πρώτα. Στη συνέχεια δίνει στη νύφη να δαγκώσει τρεις φορές (για να είναι «γλυκιά» η μεταξύ τους σχέση). Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αυτής ακούγονται διάφορα τραγούδια, όπως:

«έβγα πεθερά στη σκάλα
με το μέλι, με το γάλα,
με τη ζάχαρη στα χέρια.
Ρίξε ρύζι να ριζώσει
και το σάρι να προκόψει.
Κι αν δεν πέσει στο ριζάρι
θα πέσει μες στο κλωνάρι».

Μετά την τελετή της εισόδου της νύφης στο νέο της σπίτι, αρχίζουν να συγκεντρώνονται στο σπίτι του γαμπρού συγγενείς και φίλοι και όλοι σχεδόν οι συγχωριανοί τους. Ξαναρχίζουν τα κλαρίνα και τα βιολιά. Πρώτοι μπαίνουν στο χορό συγγενείς του γαμπρού. Καταφθάνει και το σόι της νύφης για να παραστεί στο χορό των νεονύμφων, να τους χαρεί και να τους καμαρώσει.

Σε λίγο μπαίνει στο χορό η νύφη, ο γαμπρός, ο κουμπάρος και οι παρακούμπαροι. Πρώτος σέρνει το χορό ο κουμπάρος, τον οποίο κρατάει η νύφη. Κατόπιν χορεύει η νύφη, την οποία κρατάει ο κουμπάρος. Το τελετουργικό του χορού είναι συγκεκριμένο και τηρείται με ευλάβεια. Όταν μπαίνει η νύφη στο χορό ακούγεται το ακόλουθο τραγούδι, με πολλές παραλλαγές βέβαια :

*«σ' όσους γάμους κι αν επήγα
τέτοια νύφη δεν την είδα.
Είδα νύφη μαντζουράνα
και γαμπρό χρυσή καμπάνα.
Έχει τα μαλλιά μετάξι
και πλεγμένα με την τάξη.
Έχει μέτωπο φεγγάρι,
που ζουρλαίνει παλικάρι.*

Έχει φρύδι σα γαϊτάνι

*κι ο ζωγράφος δεν το φτιάνει.
Έχει δυο ματάκια μαύρα
που δεν είδα στην Ελλάδα.
Έχει μύτη κοντυλένια,
δόντια μαργαριταρένια.
Έχει στόμα δαχτυλίδι
που λαλεί σαν καναρίνι».*

Τη στιγμή αυτή όλοι οι συγγενείς, και από τις δυο μεριές είναι όρθιοι και κοντά στα κλαρίνα και ρίχνουν χρήματα στους οργανοπαίχτες. Στο χορό μπαίνουν στη συνέχεια και οι φίλοι του γαμπρού και οι φίλες της νύφης. Ο χορός του

γάμου είναι διπλός, από έξω οι άντρες και από μέσα οι γυναίκες. Πρώτος ο νουνός με τη νουνά, μετά οι γονείς του γαμπρού και της νύφης και ύστερα οι παππούδες τους. Το γλέντι διαρκεί ως το πρωί, μέχρι που βγαίνει ο ήλιος.

3. Ποντιακός Γάμος (Μελίνα Ντανου)

Ένα από τα κορυφαία γεγονότα της ζωής των Ποντίων ήταν ο γάμος. Ο πιο διαδεδομένος όρος για τον γάμο ήταν η «**Χαρά**» και λιγότερο όρος «**Γάμος**». Καθώς υπογράμμιζε με ακρίβεια το χαρμόσυνο γεγονός των ανθρώπων. Στην Ποντιακή διάλεκτο παραμένει επίσης η χρήση του όρου «**Χαράντας**», αλλά και «**Στεφανώματα**».

Ο παραδοσιακός Ποντιακός γάμος έχει μεγάλο ενδιαφέρον και κάθε εθιμοτυπικό στιγμιότυπο είναι μοναδικό...

Στον Πόντο η τέλεση γάμων γινόταν κυρίως από τον Ιανουάριο μέχρι τα τέλη Φεβρουαρίου (Απόκρως) και από τον Δεκαπενταύγουστο μέχρι τη νηστεία των Χριστουγέννων.

Το Αράεμαν

Τα έθιμα του Ποντιακού γάμου ξεκινάνε με το «**Αράεμαν**». Δηλαδή την αναζήτηση του κοριτσιού. Στον Πόντο ήταν σπάνιοι οι γάμοι από έρωτα ή από απ' ευθείας γνωριμία των νέων. Για τον λόγο αυτό, τον ρόλο της αναζήτησης, της έρευνας και της παρουσίασης των υποψηφίων αναλάμβανε η προξενήτρα, που έχαιρε εκτίμησης στην Ποντιακή κοινωνία.

Οι συνηθισμένες ηλικίες γάμου ήταν γύρω στα 18 για το αγόρι και στα 15 για το κορίτσι

Κατά το «Αράεμαν» δεν δίνονταν υποσχέσεις γάμου. Οι γονείς όμως του κοριτσιού έδειχναν με έμμεσο τρόπο την συγκατάθεση τους. Το κάλεσμα γινόταν με άσπρα κεριά που άφηναν σε κάθε σπίτι συγχωριανού, με ρακί ως κέρασμα και συνοδεία της Ποντιακής λύρας. Έτσι έβγαιναν και καλούσαν όλο το χωριό στον επερχόμενο γάμο.

Στις περισσότερες περιοχές το κάλεσμα γινόταν την εβδομάδα πριν τον γάμο, από την Τετάρτη έως την Παρασκευή. Στα Κοτύωρα και τη Ματσούκα το «Λάλεμαν» γινόταν την παραμονή του γάμου (πρωί Σαββάτου).

Τους συγγενείς τους καλούσαν με δώρα (μαντίλια, κάλτσες, πετσέτες κλπ). Με λαμπάδες καλούσαν τον ιερέα του χωριού. Όλα αυτά τα αντικείμενα είχαν θέση προσκλητηρίου γάμου.

Παραμονή του Γάμου

Το Σάββατο το πρωί οι συγγενείς και οι στενοί φίλοι του γαμπρού ή της νύφης έκαναν τις τελευταίες προετοιμασίες, ώστε όλα να είναι έτοιμα για τους καλεσμένους. Οι άντρες έφερναν τραπέζια, καρέκλες, πιάτα και ότι ήταν απαραίτητο για να φάνε, να πιουν και γενικά να γλεντήσουν οι καλεσμένοι. Οι γυναίκες έκαναν γενική καθαριότητα του σπιτιού, εσωτερικών και εξωτερικών χώρων και ετοίμαζαν τα φαγητά.

Από το απόγευμα ξεκινούσε το γλέντι, με τα μουσικά όργανα (λύρα, νταούλι, κλαρίνο, αγγείο) να ακούγονται στις γειτονιές του χωριού.

Γινόντουσαν δυο αντίστοιχα γλέντια, τόσο στο σπίτι του γαμπρού, όσο και στην νύφη

Οι συγγενείς του γαμπρού, συνοδεία λυράρη (κεμεντζετζή), πήγαιναν να πάρουν τον κουμπάρο. Του χορού προπορευόταν ένας στενός φίλος του γαμπρού, κρατώντας στα υψωμένα χέρια του έναν κόκορα ζωντανό. Ως δείγμα ξεχωριστού και τιμητικού προσκαλέσματος.

Ψαλάφειμαν – Λογόπαρμαν

Μετά το «Αράεμαν» ακολουθούσε το «**Ψαλάφειμαν**» ή «**Λογόπαρμαν**», δηλαδή η ζήτηση σε γάμο. Κατάλληλη ημέρα για το γεγονός αυτό όριζαν

κάποιο Σαββατόβραδο. Τα κεράσματα και οι ευχές, την ημέρα αυτή, δήλωναν τη συγκατάθεση των γονιών της κοπέλας.

Την ημέρα αυτή όριζαν και το «**Σουμάδεμαν**», δηλαδή τον αρραβώνα. Ο αρραβώνας συνήθως γινόταν την πρώτη Κυριακή μετά το «Λογόπαρμαν».

Σε ορισμένα μέρη όπως στο **Καρς**, οι συγγενείς του γαμπρού πήγαιναν τρεις φορές στο σπίτι της νύφης, ώστε να δοθεί η συγκατάθεση – «ο λόγος» των γονιών της!

Σουμάδεμαν

Την ημέρα του **αρραβώνα**, οι γονείς του νέου, μαζί με τον «δεξάμενο» (ο νονός του γαμπρού), με συγγενείς και τον ιερέα του

χωριού, πήγαιναν στο σπίτι του κοριτσιού. Μαζί τους είχαν δυο δαχτυλίδια, το «τσορέκ» (τσουρέκι) και κουφέτα. Στο σπίτι της νύφης λάμβανε χώρα το «Σουμάδεμαν», ενώ κατόπιν ακολουθούσε γλέντι.

Την ημέρα αυτή όριζαν και την ημερομηνία του γάμου. Ως ημέρα του γάμου όριζαν πάντα την Κυριακή και όχι Σάββατο.

Το Λάλεμαν

Το «**Λάλεμαν**» ήταν η πρόσκληση για τον Ποντιακό γάμο. Την πρόσκληση έστελναν οι γονείς του γαμπρού και της νύφης σε συγγενείς, φίλους και συγχωριανούς.

Οι συγγενείς του κουμπάρου προσέφεραν στους προσκεκλημένους ούζο και διάφορους μεζέδες. Ύστερα από σύντομο γλέντι έξω από το σπίτι του κουμπάρου, επέστρεφαν όλοι μαζί στο σπίτι του γαμπρού, για να συνεχιστεί εκεί το γλέντι μέχρι το πρωί.

- Σε ορισμένες περιοχές του Πόντου, το βράδυ του Σαββάτου ξεκινούσε το ξύρισμα του γαμπρού. Η μητέρα του γαμπρού έπαιρνε μια πετσέτα, την σταύρωνε και έριχνε την πετσέτα στον ώμο του κουρέα. Καθώς ο κουρέας ξύριζε τον γαμπρό, άντρες και γυναίκες χόρευαν μπροστά του και έριχναν χρήματα σε μια πιατέλα.
- Σε άλλες περιοχές, το ξύρισμα λάμβανε χώρα το μεσημέρι της Κυριακής πριν την στέψη. Όπου φίλοι του γαμπρού ξύριζαν τον γαμπρό, τραγουδώντας, με τη συνοδεία λύρας.

Όπως στο σπίτι του γαμπρού, έτσι και στις νύφης γινόταν γλέντι το βράδυ του Σαββάτου. Κατά τη διάρκεια του γλεντιού, στο σπίτι της νύφης έφτανε ο κουμπάρος (σε ορισμένες περιοχές και ο γαμπρός), με λίγους συγγενείς του γαμπρού. Το σόι του γαμπρού χάριζε στη νύφη διάφορα δώρα, που είχαν φέρει μαζί τους. Τότε έβγαιναν οι συγγενείς της νύφης, κυρίως γυναίκες, με πιατέλες με φαγητά στα χέρια και τσίπουρο, για να καλωσορίσουν τον κουμπάρο και τη συνοδεία του.

Και στο σπίτι της νύφης το γλέντι συνεχιζόταν έως αργά τη νύχτα, υπό τους ήχους της Ποντιακής λύρας και όχι μόνο.

Το Νυφέπαρμα

Ανήμερα του γάμου οι προετοιμασίες κορυφώνονταν τόσο στο σπίτι της νύφης, όσο και στου γαμπρού. Σε ορισμένες περιοχές, την Κυριακή μετά τη λειτουργία, από το σπίτι του γαμπρού έστελναν στην εκκλησία το νυφικό, καθώς και τα εσώρουχα γαμπρού και νύφης, για να τα «διαβάσει» ο παπάς.

Το γλέντι στα σπίτια γαμπρού και νύφης ξανάρχιζε το πρωί, μετά τη Θεία Λειτουργία της Κυριακής. Λίγο πριν το μεσημέρι ο γαμπρός και οι καλεσμένοι του χορεύοντας ξαναπήγαιναν στο σπίτι του κουμπάρου, τον έπαιρναν και γύριζαν στο σπίτι του γαμπρού.

Στο σπίτι της νύφης, οι ελεύθερες κοπέλες, συγγενείς και φίλες, την στόλιζαν και την φρόντιζαν. Της έφτιαχναν τα μαλλιά και τραγουδούσαν.

Ακολουθούσε το «**Νυφέπαρμα**». Όπου ο γαμπρός και ο κουμπάρος, με τη συνοδεία συγγενών, φίλων πήγαιναν να πάρουν τη νύφη με τα όργανα και με τραγούδι. Αν η νύφη ήταν μακριά πήγαιναν με αλογόκαρα στολισμένα με μαντίλια. Ενώ αν ήταν κοντά πήγαιναν με τα πόδια, συνοδεία μουσικών οργάνων

Ο κουμπάρος έδινε φιλοδώρημα, για να αφήσουν τη νύφη να βγει από το σπίτι

Καθώς έβγαινε η νύφη από το πατρικό της, βοηθούμενη από τα αδέρφια της, ο λυράρης τραγουδούσε ένα αργό και συγκινητικό τραγούδι. Το οποίο μιλούσε για τον αποχωρισμό της νύφης από τους δικούς της και το σπίτι της.

*Σήμερα μαύρος ουρανός
σήμερα μαύρ' ημέρα,
σήμερα θα χωρίζουνταν
μάννα και θυγατέρα.*

*Οσήμερα το κόρασον
δύο καρδόπα έχει,
τ' έναν αφήνει σοι' κυρού
και τ' άλλο παιρ' και πάγει.*

Κατά τη διάρκεια αυτού του τελετουργικού, η μητέρα της νύφης έφερνε μια πίτα, τυλιγμένη σ' ένα σεντόνι. Η νύφη την έσπαγε πάνω απ' το κεφάλι της και η μητέρα της τη μοίραζε στους καλεσμένους. Πριν την αναχώρηση για την εκκλησία η νύφη, ο γαμπρός και οι συγγενείς χόρευαν «τ' Αχπαστόν»...

Η Στέψη

Κατόπιν, όλοι μαζί πήγαιναν στην εκκλησία όπου γινόταν η στέψη. Στον δρόμο για την εκκλησία ο λυράρης συνήθως έπαιζε το «Τας».

Στον «χορό του Ησαΐα» η χαρά πλημμύριζε. Ενώ μετά τα στεφανώματα όλοι οι καλεσμένοι περνούσαν και εύχονταν στο ζευγάρι να ζήσουν και στον

κουμπάρο να είναι πάντα άξιος. Κατόπιν όλοι μαζί χόρευαν μπροστά στους νεόνυμφους.

Η επιστροφή από την εκκλησία γινόταν απ' άλλο δρόμο

Η γαμήλια πομπή πορευόταν στο σπίτι του γαμπρού, χορεύοντας καθ' όλη τη διάρκεια της διαδρομής. Εκεί οι γονείς του γαμπρού υποδέχονταν τη νύφη με ιδιαίτερη συγκίνηση. Ενώ η μάνα του γαμπρού υποδεχόταν τη νύφη, με τη φράση:

«Έλα καλέσσα οικοκυρά! Να είσαι στερεωμέντσα και προκομέντσα»

Κατόπιν φιλούσε τη νύφη και της δώριζε χρυσαφικά και ένα καλό ύφασμα για φόρεμα. Επίσης κερνούσε τη νύφη με γλυκό του κουταλιού, για να λείι γλυκές κουβέντες. Η πεθερά, για να δοκιμάσει τη δύναμη της νύφης, τοποθετούσε ανάποδα στο κατώφλι ένα πιάτο και την καλούσε να το σπάσει με το πόδι της. Έθιμο που διασώζεται και στις μέρες μας.

Μετά το σπάσιμο του πιάτου πεθερός και πεθερά φιλούσαν την καινούρια θυγατέρα και το γιο τους. Τους έδιναν τις ανάλογες ευχές και τους οδηγούσαν στο δωμάτιο τους, όπου συνήθως ακολουθούσε και το «**αποκαμάρωμαν**», δηλαδή το ξεστόλισμα της νύφης. Αφού ξεκουράζονταν λίγο, νύφη και γαμπρός έβγαιναν έξω στην αυλή.

Από εκείνη τη στιγμή και μετά άρχιζε το «**τσουμπούς**» (το γλέντι). Τον πρώτο χορό τον έσερνε η νύφη και γαμπρός. Ενώ οι συγγενείς του γαμπρού καρφίτωναν στο φόρεμα της νύφης χαρτονομίσματα και χόρευαν για λίγο μπροστά της.

Ενώ τα μουσικά όργανα, όπως η Ποντιακή λύρα, το νταούλι, το κλαρίνο και το αγγείο ηχούσαν ως το ξημέρωμα. Με τους προσκεκλημένους να μην κουράζονταν να χορεύουν.

Το Χάρισμα

Σε ορισμένες περιοχές του Πόντου, τηρούσαν το «**Χάρισμα**». Το έθιμο του δωρίσματος στους νιόπαντρους, κατά τη διάρκεια του γαμήλιου γλεντιού.

Όλοι οι συγγενείς και οι φίλοι ανταποκρίνονταν στο κάλεσμα που τους απηύθυνε ένας βροντόφωνος, «ο τελάλης», για τη συγκέντρωση δώρων και χρημάτων (παράδες). Έτσι, το νιόπαντρο ζευγάρι συγκέντρωνε ένα σεβαστό ποσό για το ξεκίνημα της καινούργιας τους οικογένειας.

Το Θήμιγμαν

Μετά τα μεσάνυχτα και μετά το χάρισμα τηρούσαν ένα άλλο έθιμο. Το «Θήμιγμα ή Θήμισμα». Ήταν πιο πολύ έθιμο παρά χορός.

Σε έναν κύκλο χορού που τον αποτελούσαν επτά μονοστέφανα ζευγένας επιπλέον χορευτής (το τεκ). Στο χορό έμπαινε και το νιόπαντρο ζευγάρι με τον

κουμπάρο και την κουμπάρα. Στη μέση του χορού βρίσκονταν τα όργανα, συνήθως ο λυράρης, παίζοντας και τραγουδώντας. Μαζί και ο παπάς με το θυμιατό του, θυμιάζοντας τους νεόνυμφους και τους χορευτές.

Το Θήμιγμα ήταν ένα έθιμο – χορός, «άμυνα» στη βασκανία και σε κάθε κακό από το οποίο έπρεπε να προφυλαχτεί το νιόπαντρο ζευγάρι.

Εδέσματα και γλυκά του Γάμου

- **Κοσάρα:** Βραστή κότα, μεζές για τον κουμπάρο. Προσφερόταν συνοδευόμενη με τσίπουρο πάνω σε δίσκο στον κουμπάρο, όταν ερχόταν να πάρει τη νύφη από το σπίτι της.
- **Μελοβούτυρο:** Κέρασμα που προσφερόταν στο γαμπρό και στον κουμπάρο, στο «λογόπαρμα» και στο «νυφέπαρμα».
- **Πουρμάς:** Γλύκισμα παρόμοιο με το σαραγλί, το οποίο αποκαλούσαν και «ζουλιχτόν» (στριφτό). Ήταν γλυκό των γάμων, της βάφτισης και των γιορτών γενικότερα.
- **Τσαρέζα:** Κέρασμα που αποτελούνταν από στραγάλια, σταφίδες και καραμέλες. Προσφέρονταν στους προσκεκλημένους του γάμου, όταν αυτοί έφταναν στο πατρικό σπίτι των μελλονύμφων, για να δωρίσουν και να ευχηθούν.
- **Φούστορον:** Η ομελέτα. Στο «νυφέπαρμα» η θεία της νύφης ερχόταν στην εξώπορτα του σπιτιού με το φούστουρον (φούστορον ή και φούστρον) στο δίσκο, για να το προσφέρει στο γαμπρό. Στην Αργυρούπολη πρόσφεραν φούστορον στη νύφη και τους συνοδούς της (γαμπρό, κουμπάρο, παρανύφ'σα).
- **Ωτία:** Γλυκίσματα που προσφέρονταν στους γάμους, στους αρραβώνες, αλλά και στις γιορτές. Άρια (ανδρόγυνα δηλαδή που έχουν έρθει Τα ωτία προσφέρονται και στις μέρες μας, σε γάμους και σε γιορτές γενικότερα.

Να επισημανθεί πως ο Ποντιακός γάμος και τα έθιμα του, τόσο για την προετοιμασία όσο και για την τέλεση του, διαφέρουν μεταξύ των περιοχών του Πόντου

4. Κρητικός Γάμος (Μπερερη Αθίνα)

Για όσους έχουν πάει σε Κρητικό γάμο τότε σίγουρα γνωρίζουν πως για τους Κρητικούς ο γάμος δεν είναι κάτι απλό

Μάλιστα, συνήθως στους γάμους των Κρητικών σπάνια θα φύγει κάποιος με κακές εντυπώσεις, καθώς εκεί όλα υπάρχουν σε διπλάσιες ποσότητες.

Στην Κρήτη ήταν συνηθισμένο το γεγονός ένα ζευγάρι να παντρεύεται από αγάπη. Φυσικά για να γίνει κανονικός γάμος έπρεπε να πάρουν και την άδεια των γονιών τους. Αλλιώς, αν δεν τους επέτρεπαν, το ζευγάρι "κλεβόταν" και ο γαμπρός έπαιρνε τη νύφη και έφευγαν σε άγνωστο μέρος. Αξίζει να σημειωθεί ότι εάν το ζευγάρι παντρευόταν από αγάπη, τότε ο γαμπρός δεν μπορούσε να έχει αξίωση για προίκα. Έπαιρνε αυτό που θα του έδινε ή θα του έγραφε στο προικοσύμφωνο ο πεθερός.

Αντιθέτως, αν γινόταν συνοικέσιο, αν δηλαδή ο γάμος γινόταν με τη μεσολάβηση τρίτου προσώπου, του προξενητή, τότε υπήρχε προικοσύμφωνο. Σε περίπτωση προξενιού, τα δύο παιδιά συναντιόνταν αρχικά για να γίνει η πρώτη γνωριμία και στη συνέχεια ακολουθούσαν κρυφές συναντήσεις ώστε να γνωριστούν καλύτερα κι αν δέχονταν να προχωρήσουν σε γάμο, τότε έπρεπε να δώσει και την επίσημη έγκριση ο πατέρας του κάθε παιδιού. Αυτό σήμαινε και τον αρραβώνα, την επίσημη δηλαδή συμφωνία, με παπά και προικοσύμφωνο ή το γνωστό "λογοδόστημα", τον ανεπίσημο

δηλαδή αρραβώνα, χωρίς παπά, τη συμφωνία δηλαδή απλώς δια λόγου. Η επίσημη έγκριση των γονιών και κυρίως του πατέρα για το γάμο δινόταν συνήθως παρουσία παπά ο οποίος και ευλογούσε και τα δαχτυλίδια. Το προικοσύμφωνο οριζόταν παρουσία του προξενητή όπως εξάλλου και η ημερομηνία του γάμου. Ο αρραβώνας γινόταν σε στενό οικογενειακό κύκλο με φαγοπότι και μαντινάδες.

Λίγες μέρες πριν από το γάμο, οι γονείς του ζευγαριού έστελναν το λεγόμενο «καλεστή» ο οποίος ανακοίνωνε σε συγγενείς και φίλους την ημερομηνία του γάμου και την εκκλησία στην οποία θα γινόταν ο γάμος, ενώ ταυτόχρονα τους προσκαλούσε και στο γάμο. Σήμερα, αντί για τον «καλεστή», έχουμε τα προσκλητήρια του γάμου στα οποία αναγράφονται και μαντινάδες.

Στο νέο μας ξεκίνημα σας θέλουμε κοντά μας
Να μοιραστούμε όλοι μαζί τη μέρα της χαράς μας
Στη μεγαλύτερη χαρά που σα γονιός θα νοιώσω
Θέλω και φίλους και ειδικούς τότε να καμαρώσω.

Γάμοι γίνονταν τις Κυριακές ή άλλες γιορτινές μέρες, όχι όμως Τρίτη, Τετάρτη ή το μήνα Μάιο.

Στο γάμο καλούνταν απαραίτητα όλοι οι συγγενείς, μέχρι δεύτερα ξαδέλφια, όλοι οι γείτονες, οι φίλοι, οι Αρχές (πρόεδρος, δήμαρχος, αστυνόμος...). Αν υπήρχε έριδα μεταξύ της οικογένειας του γαμπρού ή της νύφης με κάποιον από τους καλεσμένους, γινόταν ανακωχή. Μέχρι τη μέρα του μυστηρίου, οι συγγενείς και οι φίλοι έστελναν δώρα, τα λεγόμενα «κανίσκια», στους γονείς που πάντρευαν τα παιδιά τους (ένα καλάθι με λάδι, τυρί, κρασί και πατάτες), ή ακόμα και χρήματα, τα “χαρίσματα” ή είδη για το σπίτι, ώστε να βοηθηθεί το ζευγάρι στο στήσιμο του νέου τους σπιτιού. Από τη μεριά τους το ζευγάρι πρόσφερε σε όλους τους καλεσμένους μια κουλούρα με υπέροχο στολισμό, ειδικά φτιαγμένη για την περίπτωση, καθώς και ένα κομμάτι κρέας, αν ο γαμπρός ήταν βοσκός. Όταν οι καλεσμένοι πήγαιναν τα δώρα τους στο σπίτι που θα έμενε το νέο ζευγάρι τους πρόσφεραν κρητικό κέρασμα, τους κερνούσαν δηλαδή καρύδια, αμύγδαλα, παραδοσιακά γλυκά. Την Κυριακή, τώρα, δηλαδή την ημέρα του γάμου και πριν ξεκινήσουν η νύφη και ο γαμπρός για την εκκλησία προκειμένου να γίνει το μυστήριο, γίνεται και το

στόλισμα της νύφης από τις φίλες της, καθώς και το ξύρισμα – στόλισμα του γαμπρού από τους φίλους του. Οι μαντινάδες δεν έλειπαν κατά την προετοιμασία την νύφης και του γαμπρού και ακολουθούσαν την νύφη στην πομπή για την εκκλησία :

Πρώτα απ’ όλα εύχομαι, με τις ευχές αρχίζω
Η ώρα η καλή να ‘ρθει τώρα που σε στολίζω.
Αστράφτει στον ήλιο ο χρυσός και μες τη νύχτα τα’ άστρο
Αστράφτει και η νύφη μας στο νυφικό της άσπρο.
Ντύσου στολίσου μερακλή γαμπρέ και ξεκινούμε
Κι η νύφη αναμένει σε κι ας μη καθυστερούμε

Όμορφη που ‘ναι η νύφη μας, όμορφος κι ο γαμπρός μας
Πραγματικά ταιριαστό που ‘ναι το ανδρόγυνό μας

Αν η νύφη ήταν από άλλο χωριό ή από απομακρυσμένη γειτονιά, γινόταν το λεγόμενο «ψίκι». Δηλαδή, νέοι έφευγαν από το σπίτι του γαμπρού με άλογα και πήγαιναν στο σπίτι της νύφης προκειμένου να της ανακοινώσουν το ευχάριστο νέο, ότι ο γαμπρός δεν αθέτησε την υπόσχεσή του και ότι έρχεται σε λίγο μαζί με τους καλεσμένους του. Ο πρώτος καβαλάρης που έφερνε τη χαρμόσυνη είδηση στη νύφη έπαιρνε μια ωραία κουλούρα από τα χέρια της και η ίδια έβαζε και στο κεφάλι του αλόγου ένα άσπρο κρουσσαλιδάτο μαντήλι (τα κρόσσια στο άσπρο μαντήλι είναι τα δάκρυα της χαράς). Στη συνέχεια ο

νικητής με το άλογό του πήγαινε μπροστά και οδηγούσε τη νύφη στην εκκλησία όπου θα γινόταν ο γάμος.

Αν η νύφη ήταν από το ίδιο χωριό με το γαμπρό, ο γαμπρός με τον κουμπάρο και τους καλεσμένους πήγαιναν με πομπή στο σπίτι της, για να την πάρουν και να την οδηγήσουν στην εκκλησία. Μπροστά στην πομπή πήγαιναν τα μουσικά όργανα, με νυφικούς σκοπούς και μαντινάδες, ακολουθούσαν ο γαμπρός με τον κουμπάρο και πίσω τους οι καλεσμένοι. Δεν ακολουθούσαν την πομπή οι γονείς του γαμπρού, οι οποίοι παρέμεναν σπίτι αναμένοντας το γιο τους να τους φέρει τη νύφη ευλογημένη. Απλώς ο πατέρας ή ο μεγάλος αδελφός του γαμπρού, αφού ρίξει με το όπλο του τρεις μπαλωθιές (στο όνομα του πατρός, του Υιού και του Αγίου Πνεύματος) και λέγοντας «Ει στο όνομα του πατρός και του υιού και του Αγίου πνεύματος - η ώρα η καλή παιδί μου», δίνει το έναυσμα για να ξεκινήσει η πομπή. Φτάνοντας στο σπίτι της νύφης οι καλεσμένοι του γαμπρού με μαντινάδες πείθουν την οικογένεια της νύφης να ανοίξει την πόρτα, που μέχρι τότε παραμένει κλειστή.

Ο γαμπρός, μετά από αυτό, έβαζε δεξιά του τη νύφη και ξεκινούσαν για την εκκλησία. Μπροστά πήγαιναν τα όργανα, μετά το ζευγάρι και μετά οι καλεσμένοι με τα όπλα τους και το ρύζι ή στάρι που θα έριχναν στην εκκλησία συμβολικά, για να «ριζώσει» το νέο ζευγάρι. Όταν έφταναν στην εκκλησία ακούγονταν οι μαντινάδες:

Άνοιξε πόρτα της εκκλησίας πόρτα του παραδείσου
Να κατεβούν οι άγγελοι τη νύφη να βλογήσουν
Ανοίχτε πόρτες της χαράς, πόρτες της εκκλησίας
Στ' ανδρόγυνο που γίνεται το ταιριαστό ζευγάρι
Να το βλογήσει ο Θεός και ευλογημένο να 'ναι
Και αυτοί και οι απόγονοι κι αυτοί και τα παιδιά τους.
Ω Παναγιά Δέσποινα με το Μονογενή σου
στο ανδρόγυνο που γίνεται να δώσεις την ευχή σου
Να ζήσουν να γεράσουνε ως τη στερνή πνοή τους
Στη τελετή μέσα στην εκκλησία, αν η νύφη πατούσε το γαμπρό στο πόδι (κατά τη στιγμή που έλεγε ο παπάς «η δε γυνή να φοβείται τον άντρα», που η πραγματική ερμηνεία του είναι «η δε γυνή να σέβεται τον άνδρα»), ο γαμπρός είχε δικαίωμα να «σχολάσει» το γάμο. Μετά, το νέο ζευγάρι έβγαινε στον περίβολο της εκκλησίας όπου μαζί με τους καλεσμένους χόρευαν παραδοσιακούς χορούς της χαράς και συνάμα οι καλεσμένοι τους εύχονταν δια χειραψίας «Βίο ανθόσπαρτο και πολλούς απογόνους!». Στη συνέχεια, το νέο ζευγάρι πήγαινε με πομπή στο σπίτι των γονιών του γαμπρού, απ' όπου περνούσαν και τους πετούσαν ρύζι και ροδοπέταλα, ενώ η πεθερά ταΐζε τη νύφη μελοκάρυδο, για να την καλοπιάσει. Όταν έφταναν εκεί Μετά το μυστήριο και όλα τα τελετουργικά του γάμου ακολουθούσε τρικούβεργο γλέντι σε κάποια πλατεία ή σε κάποιο άλλο ανοικτό χώρο (οικόπεδο ή κοσμικό

κέντρο). Το γλέντι ξεκινούσε με άφθονα φαγητά, ποτά και κρητικά εδέσματα στρωμένα πάνω σε τάβλες και συνεχιζόταν με χορό μέχρι πρωίας. Τα φαγητά του γάμου είναι κυρίως βραστό αρνί ή γίδα, πιλάφι ή μακαρόνια με ανθότυρο, γουρουνόπουλο ψητό κ.α. είναι Την επόμενη μέρα, μόλις ξυπνούσε το ζευγάρι, άρχιζε ο «Αντίγονος». Δηλαδή ακολουθούσε ένα νέο πανηγύρι όπου τρώγονταν όσα φαγητά είχαν μείνει. ακούγονταν οι μαντινάδες:

Ολοκληρώνοντας το μικρό αυτό αφιέρωμα στον κρητικό γάμο, αξίζει να σημειώσουμε ότι στην περίπτωση της απαγωγής ή του γάμου από έρωτα ο γάμος γινόταν σε στενό οικογενειακό κύκλο και το γλέντι ήταν μικρό.

5.Κυκλαδικος Γάμος (Κουτρας Θεοφιλος)

Το προξενιό

Όπως και στην υπόλοιπη Ελλάδα, οι περισσότεροι γάμοι ξεκινούσαν από το προξενιό. Η προξενήτρα, την οποία αποκαλούσαν “Κεράτσα” στις Κυκλάδες, ήταν αυτή που κανόνιζε τα συνταιριάσματα. Μετά τη συμφωνία, ακολουθούσαν τα αρραβωνιάσματα που πραγματοποιούνταν στο σπίτι της νύφης, με το ζευγάρι να ανταλλάζει δώρα και χρυσαφικά. Αμέσως μετά τον αρραβώνα, καθοριζόταν η ημέρα του γάμου, ενώ ο γαμπρός ενημέρωνε τον κουμπάρο λίγες μέρες πριν το γάμο

Τα δώρα

Τα δώρα των καλεσμένων σύμφωνα με την νησιωτική διάλεκτο ονομάζονται “κανίσκια”. Τα δώρα που παίρνανε στο ζευγάρι οι συγγενείς και οι φίλοι, ήταν κυρίως οικιακά σκεύη και φαγητά, όπως γλυκά, τυριά, κότες και κρασιά

Το νυφικό κρεβάτι

Την ίδια ημέρα που θα γινόταν ο γάμος συνηθιζόταν να στρώνεται το κρεβάτι συνοδεία τραγουδιών, με σεντόνια ολόλευκα και κεντημένα στο χέρι. Όταν το

κρεβάτι στρωνόταν, οι καλεσμένοι έριχναν επάνω κουφέτα, χρήματα, ροδοπέταλα και ένα αγοράκι για να αποκτήσει η νύφη αγόρι.

Στολισμός νύφης

Οι αδέσμευτες φίλες της νύφης ήταν εκείνες που αναλάμβαναν την προετοιμασία και το στολισμό της νύφης. Το νυφικό φόρεμα παλιότερα αποτελούνταν από δύο κομμάτια, την μπλούζα που την αποκαλούσαν “ρούσικο” και τη φούστα. Κατά το έθιμο, η νύφη απαγορευόταν να κλείσει οτιδήποτε, όπως συρτάρια και ντουλάπια, αλλά επιτρεπόταν μόνο να τα ανοίγει. Η κίνησή της συμβόλιζε την αφθονία και την καλοτυχία.

Η πομπή του γάμου

Ο κουμπάρος μαζί με την κουμπάρα και τους μουσικούς περνούσαν από το σπίτι του γαμπρού, τον παραλάμβαναν και ύστερα πήγαιναν από το σπίτι της νύφης. Την πομπή συνόδευαν παραδοσιακά άσματα, που αναφέρονταν στην ομορφιά της νύφης, ενώ αφού ολοκληρωνόταν η πομπή και το ζευγάρι έφθανε στην εκκλησία και στεφανωνόταν ακολουθούσε αμέσως μετά το γαμήλιο γλέντι, το οποίο και κρατούσε μέχρι τις πρωινές ώρες. Ένα τελευταίο έθιμο που συνεχίζεται μέχρι και σήμερα, είναι τα “ξυπνητικά”. Όταν το ζευγάρι αποχωρούσε από το γλέντι, όσοι άντεχαν ακόμη να χορεύουν, πήγαιναν στο σπίτι του κουμπάρου και συνέχιζαν εκεί το γλέντι, περιμένοντας το σύνθημα για τα “ξυπνητικά”, δηλαδή το ξύπνημα τον νεόνυμφων.

Σήμερα, πολλά ζευγάρια επιλέγουν να παντρευτούν σε κάποιο από τα νησιά των Κυκλάδων, προκειμένου να απολαύσουν τη διαδικασία των εθιμοτυπικών, πραγματοποιώντας έναν παραδοσιακό γάμο.

6. Κεφαλλονίτικος Γάμος (Ζογκα Λαμπριανα)

ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΤΙΚΟ ΠΡΟΞΕΝΙΟ

Γύρω από το κυριότερο κοινωνικό γεγονός το γάμο υπάρχουν πολλά ήθη και έθιμα. Κάποια από αυτά εξακολουθούν να τηρούνται στις μέρες μας με αλλαγές, κάποια έχουν ξεχαστεί στη δίνη του χρόνου.

Το **ΠΡΟΞΕΝΙΟ** αποτελούσε προϋπόθεση επιτυχίας του γάμου. Ο προξενητής ήταν εύπορος και συνήθως γυναίκα. Απαραίτητα οι προξενητάδες έπρεπε να είναι παντρεμένοι και μεγάλοι σε ηλικία γιατί «**ανύπαντρος προξενητής για λόγου του γυρεύει**» .

Την Κυριακή η προξενήτρα συνοδευόμενη από τον υποψήφιο γαμπρό επισκεπτόταν το σπίτι της κόρης. Αν αντιλαμβανόταν θετική εξέλιξη έφευγε με την ευχή **ΚΑΛΑ ΣΤΕΦΑΝΑ** και καλούσε τη νοικοκυρά να σφάξει μια κότα να φάνε, να δέσει το προξενιό. Αν υπήρχε επιφύλαξη από το γαμπρό, το λόγο παίρνανε τα μαγικά φίλτρα και συγκεκριμένα το πολύτιμο **μανόγαλο** (μείγμα γάλακτος από μάνα και κόρη που θηλάζουν ταυτόχρονα) και φρόντιζαν να το δώσουν στον υποψήφιο να το πιει με τρόπο.

ΤΟ ΣΤΡΩΣΙΜΟ ΤΟΥ ΝΥΦΙΚΟΥ ΚΡΕΒΑΤΙΟΥ ΣΤΗΝ ΚΕΦΑΛΛΟΝΙΑ

Τα στρώματα και τα μαξιλάρια ήταν με μαλλιά. Μέσα στο τυλιγμένο στρώμα έβαζαν ζαχαροκούλουρα για να γλυκαθούν οι κοπέλες που θα στρώσουν το κρεβάτι. Τα κορίτσια απαραίτητα θα έχουν και τους δύο γονείς. Αφού στρωνόταν το κρεμάτε με τα κεντημένα ασπρόρουχα έριχναν με χαρές, γέλια και πειράγματα ένα αγόρι γιατί λέγανε «**Τα**

σερνικά παιδιά είναι στίλοι του σπιτιού» αλλά και **της καλομάνας το παιδί το πρώτο θυγατέρα**, λέει ο λαός. Πάνω στο στρωμένο κρεβάτι. Στον οντά της η νύφη κάθεται στο παραθύρι της και δεκαπέντε με είκοσι φιλενάδες της τη στολίζουν. Πρώτα τη χτενίζουν και πλέκουν τα μαλλιά της κοτσίδες και ύστερα της φορούν το γιλέκο και το νυφικό της, το φλωράτο και γαϊτανοκεντημένο και την ομορφοπλουμισμένη ποδιά της. Στους ώμους της ρίχνουν τον «αρραβώνα», δηλαδή το λαχούρι μαντήλι με το οποίο ήταν σκεπασμένη η κουλούρα και τα δώρα που της έφερε η κουινιάδα της. Τέλος ένας αδερφός ή ξάδερφός της, της βάζει το μαύρο τσεμπέρι στα μαλλιά της και μετά κάποια έμπειρη κοπέλα ή γυναίκα το στερεώνει με καρφίτσες και φλουριά και με ιδιαίτερη τέχνη για να μην της φύγει. ββάτι έριχναν νομίσματα, λίρες, κουφέτα, ροδοπέταλα και ρύζι. Κεράσματα για τους καλεσμένους ήταν τα κουφέτα, οι μάντολες, και τα αμυγδαλωτά και για δροσερό ποτό πρόσφεραν τη σουμάδα που φτιάχνεται από αμύγδαλο. Ο γαμπρός πάνω του έπρεπε να έχει μια σύνοψη για ευλογία και σοφία. Η νύφη είχε πάνω της ένα κλειδί συμβολικά, για να «ανοίξει» την πόρτα του νέου της σπιτιού και ένα ψαλίδι να «κόψει» κάθε κακό. Για το λόγο αυτό απαγορευόταν να γυρίσει να κοιτάξει το πατρικό με το φόβο μη συμβεί κάτι άσχημο και γυρίσει πίσω στο πατρικό της.

Μόλις διάβαινε το κατώφλι του σπιτιού της η νύφη ρίχνανε τουφεκιές στον αέρα. Με όργανα και στίχους συνόδεuan τη νύφη στην εκκλησία:

Ένα τραγούδι θα σας πω απάνω στο ρεβύθι χαρά στα μάτια του γαμπρού που διάλεξαν τη νύφη...και καντάδες:

**Στης εκκλησιάς τα σκαλοπάτια
κοντά στον όρθρο το γλυκό
θα σε κοιτάξω μεσ' στα μάτια
και τίποτε δε θα σου πω...**

Συνόδεuan οι δικοί της τη νύφη στην εκκλησία. Ο κόσμος έβγαινε στο δρόμο και με λουλούδια και κουφέτα εύχονταν να ζήσει το νέο αντρόγυνο και καλούς απογόνους. Στο δίσκο με τα στέφανα έβαζαν κουφέτα που ακόμα και σήμερα τα παίρνουν τα κορίτσια να τα βάλουν στο μαξιλάρι, να δουν στον ύπνο τους ποιον θα παντρευτούν... Η νύφη φρόντιζε να πατήσει το γαμπρό... την ώρα που διαβάζει ο παπάς το: *«η γυνή να φοβείται τον άνδρα»* για κάποιες ήταν σίγουρα η μοναδική φορά που της πέρναγε το δικό της.

Μετά το μυστήριο ακολουθούσε το γλέντι με τη σούπα γίδας, την κρεατόπιτα ή τα σφαχτά στο τραπέζι. Γλυκό του τραπεζιού και στο γάμο ήταν η μυζηθρόπιτα και για το καλοκαίρι η καρυδόπιτα ή η αμυγδαλόπιτα.

ΤΕΛΟΣ